Önder, E., Bozkurt M. ve Topçuoğlu Ünal F. (2021). İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin okunabilirlik seviyelerinin belirlenmesi. *International Journal of Language Academy*, 9 (4), 34-46.

Volume 9/4 December 2021

p. 34/46

Article History:

Received

08/06/2021

Accepted

05/10/2021

Available online

23/12/2021

**İLKÖĞRETİM 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA
YER ALAN METİNLERİN OKUNABİLİRLİK
SEVİYELERİNİN BELİRLENMESİ**

Determining the Levels of Readability of the Texts in the Primary

Grade 7 Turkish Textbook

Ertuğrul ÖNDER¹

Mevlid BOZKURT²

Fulya TOPÇUOĞLU ÜNAL³

Öz

Okunabilirlik kavramı metinlerin okuyucu tarafından anlamlandırılmasının güçlüğü veya kolaylığı olarak ifade edilmektedir. Metinlerde kullanılan kelime seçimi, kelime başına düşen ortalama hece sayısı, cümle yapısı ve cümle uzunluğu gibi farklı unsurlar metinlerin okunabilirlik düzeyinin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu çalışmada Özgün Yayıncılık tarafından hazırlanan ve İlköğretim yedinci sınıf seviyesinde okutulan Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin okunabilirlik seviyelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda Özgün Yayıncılık yedinci sınıf Türkçe kitabında yer alan 8'i bilgilendirici, 9'u hikâye edici metin olmak üzere toplam 17 metin çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Kitap içerisinde yer alan dinleme metinleri ile serbest okuma metinleri ve şiir türündeki metinler çalışmaya dâhil edilmemiştir. Nitel bir özellik taşıyan bu çalışmada doküman incelemesi ile veri toplama işlemi gerçekleştirildikten sonra metinler türlerine göre sınıflandırılarak incelenmiş ve toplanan veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilerek metinlerin okunabilirlik indeksleri hesaplanmıştır. Okunabilirlik indeksi hesaplamasında Ateşman tarafından 1997 yılında

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ertugrulonder01@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0582-1102>

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, m_bozkurt43@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2064-7763>

³ Prof. Dr. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, fulyatopcuoglu@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3981-9841>

Flesch'ten Türkçeye uyarlanmış olan sözcük ve cümle uzunluğunu esas alan okunabilirlik formülü ile Çetinkaya-Uzun tarafından hazırlanan okunabilirlik hesaplama formülü kullanılmıştır. Yapılan hesaplamalar ile yedinci sınıf düzeyinde okutulan ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik puanları tespit edilmiş ve metin türleri arasındaki fark her formül özelinde tablolar halinde ayrı olarak verilmiştir. Okunabilirlik indeksi hesaplamaları Özgün Yayıncılık yedinci sınıf Türkçe kitabında yer alan öyküleyici metinlerin bilgilendirici metinlere göre daha kolay okunabilir olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ders kitabı, okuma, okunabilirlik, metin

Abstract

The concept of readability is expressed as the difficulty or ease of understanding the texts by the reader. Different factors such as the choice of words used in the texts, the average number of syllables per word, sentence structure and sentence length are effective in determining the readability level of the texts. In this study, it is aimed to determine the readability levels of the texts in the Turkish textbook prepared by Özgün Yayıncılık and taught at the seventh grade level of primary education. In this context, a total of 17 texts, 8 informative and 9 narrative texts, in the seventh grade Turkish book of Özgün Publishing formed the sample of the study. Listening texts, free reading texts and poetry texts in the book were not included in the study. In this qualitative study, after the data collection process with document analysis was carried out, the texts were classified according to their types and analyzed, and the readability indexes of the texts were calculated by analyzing the collected data with descriptive analysis method. In the calculation of the readability index, the readability formula based on word and sentence length, which was adapted from Flesch to Turkish by Ateşman in 1997, and the readability calculation formula prepared by Çetinkaya-Uzun were used. With the calculations made, the readability scores of the texts in the seventh grade textbook were determined and the difference between text types was given separately in tables for each formula. The readability index calculations showed that the narrative texts in the seventh grade Turkish book of Özgün Yayıncılık are easier to read than the informative texts.

Keywords: Turkish textbook, seventh grade, reading, readability, text.

GİRİŞ

Öğrencilerin öğrenme süreçlerini düzenleyen bir kılavuz olan program, “öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği” şeklinde tanımlanmaktadır (Demirel, 2005). Eğitimin temelini oluşturarak süreçte faaliyetlerinin nasıl yürütüleceğini gösteren programlar (Melanlıoğlu, 2008), aynı zamanda öğretim sürecinin genel bir çerçevesi çizmektedirler. Programlar, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alandaki gelişmelere bağlı olarak değiştirilmekte ve güncelliğini korumaktadır.

Öğretim programlarını temel alarak hazırlanan ders kitapları, programların ders özelinde hedef kitlesi olan öğrencilere ulaştırılabilmesi için taşıyıcı konumundadır. Programın amacına ulaşabilmesi için temel başvuru kaynağı (İşeri, 2007) olarak görülen ders kitapları, programda öngörülen becerilerin geliştirilmesinde kullanılan önemli bir araçtır.

2434 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yer alan Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde (2006) ders kitabı, “Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılmak üzere, içeriği öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, gerektiğinde fasikül hâlinde de üretilen basılı eser.” şeklinde ifade edilen ders kitapları, eğitim araçları içerisinde ekonomik olmaları ve öğrenmeyi bireyselleştirmeleri yönleri ile ön plana çıkmaktadır. Farklı öğretim araçları ile birlikte kullanılabilen kitaplar, bilgiyi öğrencilere belirli bir düzen içerisinde, planlı bir şekilde sundukları için öğretim sürecinde öğretmenler tarafından tercih edilmektedirler.

Türkçe öğretiminde temel olan okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerileri öğrencilere metinler aracılığı ile kazandırılmaktadır (Çiftçi, Çeçen & Melanlıoğlu, 2007). Öğretmenlerin

becerileri kazandırmak ve geliştirmek için kullandığı bu metinler, materyal olarak Türkçe dersinde kitapların önemini ortaya koymaktadır. Kitap içerisinde kullanılan metinlerin MEB tarafından uygulanan program ile ortak bir bakış açısına sahip olması gerekmektedir. Çünkü ders kitapları, sınıfta öğrencilere kazandırılmak istenilen becerilerin geliştirilmesinde en önemli araçlardan biridir ve ders kitapları aynı zamanda programın hedeflerini yansıtır (Demirel, 1998).

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile hayatımıza dâhil olan pek çok yeniliğe karşı eğitim ve öğretimde hâlâ en yaygın olan araç ders kitabı olarak karşımıza çıkmaktadır (Ceyhan & Yiğit, 2005; Sever, 2003). Türkçe dersi öğretim programının özel amaçları arasında yer alan dinleme - izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesinde ders kitabı önemli bir işlev görmektedir (Çiftçi, Çeçen & Melanlıoğlu, 2007). İlgili olduğu dersin kazanımları temelinde hazırlanan ders kitaplarını Türkçe dersi özelinde incelediğimizde içeriğinin temel olarak edebî metinlerden oluştuğu görülmektedir. Bakanlığın hazırladığı program çerçevesinde verilmek istenen kazanımlar ve dil becerileri Türkçe ders kitaplarındaki metinler aracılığıyla öğrencilere ulaştırılmaktadır.

Ders kitabı, içerisindeki metinler, bu metinlere bağlı planlanan etkinlikler ve programda öngörülen dil becerilerinin öğrencilere kazandırılmasında ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple kitaplarda yer alan metinlerin seçiminde titizlik gösterilmesi gerekmektedir. Metin, tarihsel, kültürel ve sosyal değişim süreci içerisinde düşünce ve duyguların düzenlendiği harf denilen sembollerin kullanılarak oluşturulduğu anlamlı biçimbirim yani bütün olarak ifade edilmektedir (Aksan, 1999).

Türkçe dersinde kullanılmakta olan kitaplardaki metinlerin seçiminde üzerinde durulması gereken önemli değişkenler bulunmaktadır. Bu değişkenlerden biri de metnin okunabilirlik düzeyidir. Ders kitaplarında yer alan metinler öğrencinin bilişsel seviyesi göz önüne alınarak seçilmeli; öğrencinin seviyesinin üstünde veya altında olmamasına dikkat edilmelidir.

Ateşman (1997, 71) okunabilirliği, metinlerin okuyucular tarafından kolay ya da güç anlaşılır olması olarak tanımlanmaktadır. Okunabilirlik çalışmaları genel olarak dilin anlaşılabilir olmasını sağlamak amacını taşımaktadır. Kullanılan dilin kurallı olması, cümlelerin kısa ve basit oluşturulması okunabilirliği artırmaktadır (Richaudeau, 1979, akt. Güneş, 2003, 142). Okunabilirlik kavramı Çetinkaya (2010) tarafından aşağıdaki gibi tablolaştırılmıştır.

Şekil 1. Okunabilirlik Kavramı (Çetinkaya, 2010)

Eğitim öğretim sürecinde kullanılacak olan metinlerin hedef kitlesi olan öğrencilerin seviyesine uygun olması vermek istediği mesajın öğrenci tarafından anlaşılabilmesi için önem arz etmektedir. Bu sebeple ders kitaplarında kullanılacak olan metinlerin öğrencilerin seviyesine uygun olup olmadığı ölçülmelidir. Bu ise alan yazında

- Uzman görüşü alma,
- Çıkartmalı okunabilirlik testi,
- Okunabilirlik formülleri olmak üzere üç farklı yolla gerçekleştirilmektedir (Klare, 1963, akt. Özdemir, 2019).

Uzman görüşü, uygulama aşamasında uzun bir zaman dilimi gerektirir. Aynı zamanda nesnel yargıya ulaşmanın güç olması sebebi ile çok fazla tercih edilmemektedir. Öğretmen görüşlerine dayalı olarak okunabilirlik belirlenmesi yapılan araştırmalarda öğretmen görüşlerinin metin güçlüğünü kestirmede güvenilir sonuçlar vermediği görülmektedir (Karatay, Bolat & Güngör, 2013, 608).

Çıkartmalı okunabilirlik testi ise metinlerin yapısal zorluğunun saptanmasında ve öğrencilerin okuma düzeylerinin belirlenmesinde kullanılır (Çetinkaya, 2010).

Genellikle okunabilirlik formüllerinde cümle uzunluğu, sözcük uzunluğu, bilinmeyen sözcük sayısı üç ve daha fazla heceli sözcükler değişken olarak kullanılır. Türkçe metinlerin okunabilirliğini belirlemek için genellikle kullanılan üç çalışma bulunmaktadır. Bunlar; Flesch'in İngilizce metinler için geliştirdiği formülünün 1997'de Ateşman tarafından Türkçeye uyarlanmış hâli, 2010 yılında Çetinkaya ve Uzun tarafından geliştirilen formül ve Bezirci ve Yılmaz (2010) hazırladıkları formüldür.

Ateşman'ın (1997) uyarladığı formül, kelime ve cümle uzunluğunu temele almaktadır. Ateşman Formülüne göre Türkçe metinlerin okunabilirlik sayısı 100-90 puan aralığında ise metinler çok kolay, 89-70 puan aralığında ise kolay, 69-50 puan aralığında ise orta, 49-30 puan aralığında ise zor ve 29-1 puan aralığında ise metinler çok zor anlaşılabilir olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeyinde okutulmakta olan ders kitaplarındaki metinlerin bu sınıflandırma temelinde çocukların zihinsel gelişimi de göz önünde bulundurularak kolaydan zora doğru seçilmesi önemlidir. Ayrıca ders kitaplarında yer alacak metinlerin öğrencilerin seviyelerine göre seçilmesi, dilisel gelişim süreçleri göz önüne alınarak, okuma isteğinin oluşturulması ve kazandırılması yönüyle önemlidir.

Alan yazın incelendiğinde ülke genelinde okutulmakta olan Türkçe ders kitaplarındaki okunabilirlik düzeylerinin incelendiği çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları ortaokul seviyesinde tüm sınıf seviyelerini içermekte iken (Zorbaz, 2007; Okur & Arı, 2013; Karatay, Bolat & Güngör, 2013; İskender, 2013; Bolat, 2016; Bora, 2019) bazı çalışmalarda ise 5, 6, 7 ve 8. sınıf özelinde (Çiftçi, Çeçen & Melanlıoğlu, 2007; Demir, 2008; Bağcı & Ünal, 2013; Özdemir, 2016; Baki, 2019; Özçetin & Karakuş, 2020) okutulmakta olan Türkçe ders kitaplarının incelendiği görülmüştür. Bu çalışmanın konusu olan Türkçe dersi yedinci sınıf kitabındaki metinlerin okunabilirlik durumları, sınıf özelinde en son Demir (2008) tarafından çalışılmıştır. Bu çalışma sonrasında bu sınıf seviyesi ile ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çerçevede sınıf düzeyinde yapılan çalışmaya güncellik kazandırabilmek için araştırmada yedinci sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik seviyelerinin belirlenerek metinlerin sınıf seviyesine uygunluğunun incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada Ateşman (1997) ve Çetinkaya-Uzun'un (2010) okunabilirlik indeksi hesaplama formülleri kullanılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yedinci sınıf seviyesinde Türkçe ders kitabı olarak okutulmakta olan Özgün yayıncılığa ait kitabın okunabilirlik durumunu incelemeyi amaçlayan bu çalışma doküman analizi ile yapılmış nitel bir çalışmadır. Doküman analizi, belgeleri titizlikle ve sistematik olarak analiz etmede kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013).

Çalışma Materyalleri

Bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 2019 yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak okutulması için onay verilen Özgün Yayıncılık yedinci sınıf Türkçe ders kitabı incelenmektedir. Bu kapsamda kitapta bulunan 8'i bilgilendirici, 9'u hikâye edici metin olmak üzere toplam 17 metin çalışmanın evrenin oluşturmuştur. Şiirler, serbest okuma metinleri ve dinleme metinleri çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Araştırmanın sınırlılığını Özgün Yayıncılık tarafından hazırlanan yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bilgilendirici ve öyküleyici toplam 17 metin oluşturmaktadır.

Veri Toplanma Araçları

Bu çalışmanın verileri doküman incelemesi yolu ile toplanmıştır. Doküman incelemesi Karataş (2017) tarafından incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanması olarak tanımlanmaktadır.

Verilerin Analizi

Doküman incelemesi ile elde edilen veriler, betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Okunabilirlik düzeylerinin tespit edilebilmesi için metinler öncelikle Word dosyasına aktarılmıştır. Metinlerin cümle, kelime ve hece sayıları belirlendikten sonra elde edilen bilgiler Excel'de formüllere göre işlenmiştir (Metin içerisindeki sayı ve kısaltmalar okunduğu şekli ile değerlendirilmiştir). Kullanılan formüllerle ilgili bilgiler aşağıda sunulmuştur.

Bu çalışmada Ateşman'ın (1997) Türkçeye uyarladığı formül ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülleri işe koşulmuştur. Kitapta bulunan bilgilendirici ve hikâye edici metinler hece, kelime ve cümle sayısı bakımından incelenmiş; Ateşman (1997) ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerine göre her metnin okunabilirlik indeksi hesaplanmıştır.

Çalışmada okunabilirlik indeksi hesaplanırken aşağıda verilen tablodaki işlem basamakları uygulanmıştır.

ATEŞMAN OKUNABİLİRLİK FORMÜLÜ		ÇETİNKAYA-UZUN OKUNABİLİRLİK FORMÜLÜ		
Okunabilirlik Sayısı = $198.825 - 40.175 \times X1 - 2.610 \times X2$ X1 = hece olarak ortalama kelime uzunluğu X2 = kelime olarak ortalama cümle uzunluğu Ateşman Okunabilirlik Formülünde Metinlerin Okunabilirlik Sayısına Göre Sınıflandırılması		Okunabilirlik Puanı = $118.823 - 25.987 \times OSU - 0.971 \times OTU$ OSU = Ortalama sözcük uzunluğu OTU = Ortalama tümce uzunluğu Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülünde okunabilirlik puanının anlamlandırılması		
Okunabilirlik	Okunabilirlik Sayısı	Okunabilirlik Puanı	Okunabilirlik Düzeyi	Eğitim Düzeyi
Çok Kolay	90-100	0-34	Engelli Düzey (Zor)	10. 11. ve 12. Sınıf
Kolay	70-89	35-50	Eğitsel Okuma	8. ve 9. Sınıf
Orta Güçlükte	50-69	51+	Bağımsız Okuma	5. 6. ve 7. Sınıf
Zor	30-49			
Çok Zor	1-29			

Şekil 2. Ateşman ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülleri

BULGULAR

Araştırmanın bulgular bölümünde 7. sınıf ders kitabında yer alan metinler Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülleri ile incelenmiş ve türlerine göre sınıflandırılmışlardır.

Tablo 1. Metinlerin Okunabilirlik Formüllerine Göre Aldıkları Puanlar

TEMA ADI	METİN ADI	OSU	OCU	ATEŞMAN FORMÜLÜ	ÇETİNKAYA-UZUN FORMÜLÜ
Erdemler	KARANFİLLER VE DOMATES SUYU	2,52	9,00	74,09	44,60
Erdemler	NİNENİN KİTABI	2,60	6,40	77,67	45,04
Milli Mücadele ve Atatürk	ATATÜRK VE ANILARI	2,52	5,90	82,19	47,61
Milli Mücadele ve Atatürk	KOCA SEYİT	2,64	7,60	72,93	42,84
Duygular	MEŞE İLE SAZ	2,32	4,30	94,40	54,36

Duygular	YIKMAK KOLAY	2,52	10,30	70,70	43,33
Milli Kültürümüz	İSTİKLÂL MARŞI'NIN KABULÜ	2,64	7,50	73,19	42,93
Milli Kültürümüz	BÜYÜK MİMAR KOCA SİNAN	2,60	7,80	74,01	43,68
Doğa ve Evren	KÜÇÜK YUNUS	2,72	10,10	63,19	38,33
Doğa ve Evren	SON LEYLEK	2,28	5,30	93,39	54,43
Sanat	ANADOLU DAVULU	2,52	6,30	81,14	47,22
Sanat	KARAGÖZ İLE HACİVAT	2,28	3,50	98,09	56,17
Kişisel Gelişim	BAZI İNSANLAR	2,76	10,10	61,58	37,29
Kişisel Gelişim	KARAMSAR VE İYİMSER BAKIŞ AÇISI	2,48	9,10	75,44	45,54
Bilim ve Teknoloji	AMPULÜN İLK YANIŞI	2,60	8,90	71,14	42,61
Bilim ve Teknoloji	İBNİ SİNA	2,52	7,10	79,05	46,44
Bilim ve Teknoloji	ISLIKLA HABERLEŞENLER	2,80	9,10	62,58	37,22
	ORTALAMA	2,55	7,55	76,75	45,27

Tablo 1'e göre 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan metinler, sözcük uzunlukları olarak 2,28 ile 2,80 değerleri arasında bulunmaktadır. Metinlerin ortalama cümle uzunluğunun ise 3,50 ile 10,30 arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Bilgilendirici Metinlerin Okunabilirlik Formüllerine Göre Okunabilirlik Düzeyleri

TEMA ADI	METİN ADI	OSU	OCU	ATEŞMAN FORMÜLÜ	ATEŞMAN OKUNABİLİRLİK DÜZEYİ	ÇETİNKAYA-UZUN FORMÜLÜ	ÇETİNKAYA-UZUN OKUNABİLİRLİK DÜZEYİ	ÇETİNKAYA-UZUN EĞİTİM DÜZEYİ
Milli Mücadele ve Atatürk	ATATÜRK VE ANILARI	2,52	5,90	82,19	KOLAY	47,61	EĞİTSEL OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Duygular	YIKMAK KOLAY	2,52	10,30	70,70	KOLAY	43,33	EĞİTSEL OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Milli Kültürümüz	İSTİKLÂL MARŞI'NIN KABULÜ	2,64	7,50	73,19	KOLAY	42,93	EĞİTSEL OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Milli Kültürümüz	BÜYÜK MİMAR KOCA SİNAN	2,60	7,80	74,01	KOLAY	43,68	EĞİTSEL OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Sanat	ANADOLU DAVULU	2,52	6,30	81,14	KOLAY	47,22	EĞİTSEL OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Kişisel Gelişim	BAZI İNSANLAR	2,76	10,10	61,58	ORTA	37,29	EĞİTSEL OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Bilim ve Teknoloji	İBNİ SİNA	2,52	7,10	79,05	KOLAY	46,44	EĞİTSEL OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Bilim ve Teknoloji	ISLIKLA HABERLEŞENLER	2,80	9,10	62,58	ORTA	37,22	EĞİTSEL OKUMA	8. ve 9. Sınıf

Araştırmada incelenen 8 bilgilendirici metinden Ateşman formülüne göre 2'si orta, 6'sı kolay düzeyde yer alırken seviye olarak zor ve çok zor düzeylerde metin bulunmamaktadır. Bilgilendirici metinlerin, Çetinkaya-Uzun formülüne göre ise hepsi okunabilirlik düzeyi olarak eğitsel okuma; eğitim düzeyi olarak ise 8. ve 9. sınıf eğitim düzeyinde bulunmaktadır. Kitapta bilgilendirici metinlerin genel olarak kolay seviyede seçildiği görülmektedir. Metinlerin seviyelere göre dağılımına bu sınıf seviyesinde daha dikkat edilmeli ve öğrenci zor düzeyde metinlerle de karşılaştırılmalıdır.

Tablo 3. Öyküleyici Metinlerin Okunabilirlik Formüllerine Göre Okunabilirlik Düzeyleri

TEMA ADI	METİN ADI	OSU	OCU	ATEŞMAN FORMÜLÜ	ATEŞMAN OKUNABİLİRLİK DÜZEYİ	ÇETİNKAYA FORMÜLÜ	ÇETİNKAYA-UZUN OKUNABİLİRLİK DÜZEYİ	ÇETİNKAYA-UZUN EĞİTİM DÜZEYİ
	KARANFİLL							
Erdemler	ER VE DOMATES SUYU	2,52	9,00	74,09	KOLAY	44,60	EĞİTSE L OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Erdemler	NİNENİN KİTABI	2,60	6,40	77,67	KOLAY	45,04	EĞİTSE L OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Milli Mücadele ve Atatürk	KOCA SEYİT	2,64	7,60	72,93	KOLAY	42,84	EĞİTSE L OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Duygular	MEŞE İLE SAZ	2,32	4,30	94,40	ÇOK KOLAY	54,36	BAĞIMS IZ OKUMA	5. 6. ve 7. Sınıf
Doğa ve Evren	KÜÇÜK YUNUS	2,72	10,10	63,19	ORTA	38,33	EĞİTSE L OKUMA	8. ve 9. Sınıf
Doğa ve Evren	SON LEYLEK	2,28	5,30	93,39	ÇOK KOLAY	54,43	BAĞIMS IZ OKUMA	5. 6. ve 7. Sınıf
Sanat	KARAGÖZ İLE HACİVAT KARAMSAR	2,28	3,50	98,09	ÇOK KOLAY	56,17	BAĞIMS IZ OKUMA	5. 6. ve 7. Sınıf
Kişisel Gelişim	VE İYİMSER BAKIŞ AÇISI	2,48	9,10	75,44	KOLAY	45,54	EĞİTSE L OKUMA	8. ve 9. Sınıf

Bilim ve Teknoloji	AMPULÜN İLK YANIŞI	2,60	8,90	71,14	KOLAY	42,61	EĞİTSE L OKUMA	8. ve 9. Sınıf
--------------------	--------------------	------	------	-------	-------	-------	----------------	----------------

Tablo 3'e göre öyküleyici metinlerin ortalama kelime uzunluğu 2,28 ile 2,72 arasında; ortalama cümle uzunluğu ise 3,50 ile 10,10 arasında değişmektedir.

Öyküleyici metinlerin (9) Ateşman formülüne göre 1'i orta, 5'i kolay, 3'ü ise çok kolay düzeyde yer alırken seviye olarak bu türde de zor ve çok zor düzeylerde metin kitapta yer almamıştır. Öyküleyici metinlerin Çetinkaya-Uzun formülüne göre okunabilirlik düzeylerine göre dağılımı 6'sı eğitsel okuma, 3'ü bağımsız okuma olarak gerçekleşirken engelli düzeyde metne yer verilmediği görülmektedir. Eğitim düzeyleri olarak ise öyküleyici metinlerin 3'ü 5. 6 ve 7. Sınıf, 6'sı 8 ve 9. sınıf eğitim düzeyinde bulunmaktadır. İncelenen metinlerin formüllere göre grafik gösterimi aşağıda verilmiştir.

Şekil 3. Bilgilendirici ve Öyküleyici Metinlerin Ateşman'ın Okunabilirlik Formülüne Göre Dağılımı

Şekil 4. Bilgilendirici ve Öyküleyici Metinlerin Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formülüne Göre Dağılımı

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Özgün Yayıncılık tarafından hazırlanan ve ilköğretim ikinci kademe yedinci sınıf seviyesinde okutulan Türkçe ders kitabında bulunan metinlerin okunabilirlik seviyelerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmaya göre kitapta yer alan 8'i bilgilendirici, 9'u öyküleyici olmak üzere toplam 17 metnin çoğunlukla kolay okunabilir seviyede olduğu belirlenmiştir. Ateşman okunabilirlik formülü dikkate alınarak incelenen 17 metnin %17,64'ünün çok kolay, %64,70'inin kolay okunabilir, %17,64'ünün ise orta okunabilir seviyede olduğu; kitapta zor ve çok zor seviyelerinde metne ise yer verilmediği tespit edilmiştir. Okur ve Arı (2013) tarafından yapılan araştırmada 5 farklı yayınevinin yedinci sınıf Türkçe ders kitabındaki 92 metnin dağılımı Ateşman formülüne göre %8,70 çok kolay (8), %33,70 kolay (31), %44,57 orta (41), %11,96 zor (11) ve %1,09 çok zor (1) şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada ise inceleme konusu olan kitapta kolay f(11) düzeyde yer alan metinlere orta f(3) düzeydeki metinlere göre daha fazla yer verildiği görülmektedir.

Metinler Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülüne göre incelendiğinde ise 17 metnin %82,35'inin eğitsel okuma, %17,64'ünün bağımsız okuma düzeyinde olduğu görülürken engelli düzeyde herhangi bir metne yer verilmediği görülmüştür. Bu dağılım Okur ve Arı'nın dağılımı ile benzerlik göstermektedir. Yine Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formülüne göre eğitim düzeyine yönelik yapılan incelemede metinlerin %82,32'sinin 8 ve 9. sınıf eğitim düzeyinde olduğu, %17,64'ünün ise 5, 6 ve 7. sınıf düzeyine uygun olduğu belirlenmiştir.

Bilgilendirici ve öyküleyici metin türlerinin her ikisinde de Ateşman okunabilirlik formülü dikkate alındığında zor ve çok zor seviyede metin bulunamamıştır. Metinler Çetinkaya-

Uzun okunabilirlik formülüne göre incelendiğinde ise bilgilendirici metinlerin tamamının eğitsel okuma düzeyinde ve 8 ve 9. sınıflardaki öğrencilerin okuma seviyesine daha uygun olduğu görülürken öyküleyici metinlerden 6 tanesinin eğitsel okuma düzeyinde ve 8 ve 9. sınıfların okuma seviyesine daha uygun olduğu görülmüştür. Öyküleyici metinlerden 3 tanesinin ise bağımsız okuma düzeyinde ve 5, 6 ve 7. sınıfların okuma seviyesine uygun olduğu belirlenmiştir. Buna göre ders kitabındaki öyküleyici metinlerin okunabilirlik seviyelerinin bilgilendirici metinlere göre daha kolay olduğu ortaya çıkmaktadır. Okur ve Arı (2013), Baki (2019) tarafından yapılmış olan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında da benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.

Okunabilirlik puanı açısından öyküleyici metinlerin bilgilendirici metinlere göre okunabilirlik puanlarının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Bu durum, bilgilendirici metinlerin okunabilirliğinin öyküleyici metinlere göre daha zor olduğunu göstermektedir. Benzer sonuçlara alanda yapılmış olan diğer çalışmalarda da ulaşılmıştır (Bağcı & Ünal, 2013; Okur & Arı, 2013; Bora, 2019).

Türkçe derslerinde okunabilirlik seviyesi zor olan metinlerin öğretim sürecinde kullanılması öğrencilerin okuduklarını anlamalarını olumsuz etkileyeceğinden öğrencilerin okuma arzusunu zayıflatabilir ve okuma alışkanlığının kazanılmasını engelleyebilir. Bu sebeple ders kitaplarındaki metinlerin öğrencilerin seviyesine uygun olarak temel düzeyde kolaydan başlayarak zor metinlere giden bir anlayış ile seçilmesi ve sınıf seviyesine göre heterojen bir dağılım göstermesi gerekmektedir. Ders kitaplarındaki metinlerin kolaydan başlanarak orta ve devamında zor ve çok zor olarak planlanması dersin amaçlarına daha etkili şekilde ulaşılmasını sağlayacaktır. Ayrıca bu formüller ile metinler sadece yapısal olarak değerlendirilmektedir. Metinlerin anlaşılabilirlik boyutu geri planda kalmaktadır (Bora, 2019). Metinlerin değerlendirilmesi sadece formüller üzerinden değil, tüm metinsellik kriterleri işe koşularak yapılmalıdır (Baki, 2019). Ayrıca metinler değerlendirilirken okunabilirlik ve anlaşılabilirlik sentezinde ele alınmalıdır. Türkçenin içerisinde barındırdığı atasözleri, deyimler, mecazlar, yan ve terim anlamlar, kalıp ifadelerin birlikte değerlendirilmesi ve öğrencilerin okudukları seviyeye göre metin içerisinde kullanılışının yararlı olacağı düşünülmekte; Türkçe ders kitabı hazırlanırken özellikle öğrencilerin yaşlarına bağlı dilsel gelişimleri göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1999). Anlambilim-anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi. Ankara: Engin Yayınevi.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Dil Dergisi*, 58, 71-74.
- Bağcı, H. & Ünal, Y. (2013). İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 12-28.
- Baki, Y. (2019). Türkçe dersi 8. sınıf kitabındaki metinlerin okunabilirliği. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5 (1), 30-46.
- Bezirci, B. ve Yılmaz, A. E. (2010). Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kütüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. *DEÜ Mühendislik Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi*, 12(3).
- Bolat, K. (2016). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bora, A. (2019). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

- Ceyhan, E. , Yiğit, B. (2005). Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiftçi, Ö., Çeçen, M. A. & Melanlıoğlu, D. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 206-219.
- Demir, T. (2008). İlköğretim yedinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tespit edilmesine yönelik bir değerlendirme. *17. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulmuş bildiri*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sakarya.
- Demirel, Ö. (2005). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme* (8. Baskı), Pegem A Yayıncılık Tic. Ltd. Şti. Ankara.
- Güneş, F. (2003). Okuma-yazma öğretiminde cümlelerin önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları* XIII, 39-48.
- İskender, E. (2013). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime ve cümle yapılarıyla okunabilirlik düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- İşeri, K. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitabının ilköğretim Türkçe programının amaçlarına uygunluğunun değerlendirilmesi. *Dil Dergisi*, 136, 58-74.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (1) , 68-86.
- Karatay, H.; Bolat, K. K. ve Güngör H. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (6), 603- 623.
- MEB (2006). Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (01.09.2006). Resmi Gazete, 2588/ 26276.
- Melanlıoğlu, D. (2008). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları. *Education & Science/Eğitim ve Bilim*, 33(150), 64-73.
- Okur, A.; Arı, G. (2013). 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği *İlköğretim Online*, 12 (1), 202-226.
- Özçetin, K, Karakuş, N. (2020). 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5 (1) , 175-190.
- Özdemir, S. (2016). Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici ve bilgilendirici metinlerin okunabilirlik durumu. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*. 1 (1), 33-46.
- Özdemir, S. (2019). Türkçe Ders Kitaplarında Okunabilirlik. S. Özdemir içinde, *Kuramdan uygulamaya Türkçe ders kitabı incelemeleri* (s. 55-64). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis.
- Zorbaz, K. Z. (2007). Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime - cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(1), 87-101.